

Kajsa Borgnäs och Anders Hylmö

Det ekonomiska vetandet i förändring

En av de många effekterna av den globala finanskrisen 2008 och den ekonomiska turbulens som följde var att den ekonomiska kunskapen och de som producerar den hamnade i blickfånget. I detta nummer av *Fronesis* fördjupar vi oss i det ekonomiska vetandet. Vi försöker förstå den internationella kritik mot nationalekonomin som vetenskaplig disciplin som formulerats både inifrån professionens mittfåra och av kritiska ekonomer inom andra idétraditioner.

Problemen med det ekonomiska vetandet som blottades i finanskrisens kölvatten var av flera slag. Den nästan fullständiga frånvaron av varningssignaler före krisen har lagts på den konventionella nationalekonomins

skuldkonto. Oförmågan att i efterhand ge förklaringar till krisen visar också på den dominerande akademiska nationalekonomins brister. Trots att de neoklassiska ekonomerna befinner sig vid världens främsta universitet, publicerar sig i de främsta högstatustidskrifterna, tar emot prestigefyllda priser (exempelvis i Alfred Nobels namn) och återfinns bland de akademiker som tjänar allra mest, har den nationalekonomiska disciplinen haft förvånansvärt lite att säga om hur och varför den reala ekonomin utvecklats som den gjort.

Inte bara oförmågan att varna för eller i efterhand förklara finanskrisens dynamik har skyltats på mainstreamekonomerna. De anklagas också för att visa

bristande intresse för större realekonomiska skeenden. Stillastående reallöner för stora inkomstgrupper under de senaste decennierna, växande inkomstklyftor efterhand som spekulering snarare än produktiva investeringar blivit mer lukrativt för kapitalägarna, krisens »självförstärkande« mekanismer – allt detta är realekonomiska utmaningar inför vilka mainstreamekonomerna står i stort sett svarslösa eller som ägnas relativt lite uppmärksamhet inom disciplinen. Även finans- och penningpolitikens ojämna och effektlösa pardans i krisens efterföljd och det faktum att ingen i dag verkar ha någon bra idé om hur ekonomisk stagnation, arbetslöshet och växande klyftor ska motverkas har skyllts på mainstreamekonomins ointresse för det verkliga ekonomiska systemets funktionssätt.

Men kris skapar en förväntan om förklaring och – om så krävs – omprövning. I takt med att intresset för ekonomisk teori växer i krisens spår växer också intresset för alternativa teorier. Denna ökande efterfrågan på fler möjliga förklaringsmodeller är inget nytt: intresset för John Maynard Keynes teorier om bristande effektiv efterfrågan och statens aktiva roll i ekonomin växte som en direkt följd av den stora depressionen på 1930-talet. Keynesianismens genombrott som ekonomisk-politisk modell var direkt förknippat med de uppenbara realekonomiska utmaningar som det innebar att bekämpa arbetslösheten och samtidigt motverka grogrunden för fascism. Det framstår som

en rimlig förhoppning att den senaste finanskrisen och dess blottläggande av realekonomiska problem på liknande sätt ska komma att avspeglas i kunskapsproduktionen kring denna verklighet.

Kritik

Kritiken mot mainstreamekonomins tillkortakommanden kommer från många olika håll. På flera ställen i världen har studenterna utgjort en stark röst mot vad som många uppfattat som ensidiga och verklighetsfrånvända utbildningar i nationalekonomi. Inspireerade av Occupy-rörelsen organiserade exempelvis studenter på Harvard, ett av de mest prestigefyllda amerikanska universiteten, en *walkout* från den välkände ekonomen och läroboksförfattaren Greg Mankiewks grundkurs. I Manchester bildades Post-Crash Economics Society, och även på andra håll i Storbritannien har liknande grupper arrangerat alternativa studiecirkel och utarbetat förslag på breddade kursplaner, exempelvis det internationella nätverket ReThinking Economics. I Tyskland har nätverket Plurale Ökonomik lokala grupper på många lärosäten. I Frankrike uppstod det redan i slutet av 1990-talet en liknande våg av protester då studenterna slog sig samman i vad som till en början (möjligen något olämpligt) kallades den »postautistiska« rörelsen – man menade att utbildningarna fullständigt förlorat kontakten med verkligheten. För ett par år sedan slöt sådana grupper från en lång rad

länder sig samman i ett gemensamt internationellt upprop för ökad teoretisk, metodologisk och interdisciplinär pluralism i de nationalekonomiska utbildningarna.¹

Men kritiken kommer inte bara eller ens främst från dessa studentrörelser. Även flera av den globala ekonomins mest framträdande praktiker var efter finanskrisen snara att erkänna somliga av den etablerade ekonomiska teorins brister. Den dåvarande amerikanske riksbankschefen Alan Greenspan beklagade exempelvis att man (det vill säga han) inte hade förutsett finanskrisen och att mainstreamekonomin inte hade verktygen att förutse eller ens förstå kriser. I Sverige anordnade Nationalekonomiska föreningen en paneldebatt om vilka lärdomar professionen bör dra av krisen, där bland andra professor Lars Calmfors deltog:

Frågan är om vi nationalekonomer har gjort ett tillräckligt bra jobb. Jag tycker att det uppenbara svaret är nej. Finanskrisen är inte bara ett ekono-

misk-politiskt misslyckande, utan den är också i viss mån ett misslyckande för professionen. Vi har visserligen inte varit så kassa som många ekonomhatare – och det finns ganska många – vill ha det till.²

I själva verket har åren efter krisen alltså varit en period av viss ödmjukhet från nationalekonomernas sida. En vanligtvis oerhört självsäker disciplin har öppnat på locket för mer kritiska och alternativa former att bedriva ekonomisk forskning.³

En särskilt framträdande del av kritiken, internationellt sett, har kommit från det ekonomiska läger som i dag brukar sammanföras under samlingsbeteckningen »heterodoxa ekonomer« (i motsats till de ortodoxa). Dessa heterodoxa ekonomer omfattar så breda skolor som marxistisk, feministisk, ekologisk och institutionell ekonomi, där den postkeynesianska skolan kanske varit den mest kända. De står för en inomvetenskaplig kritik formulerad av forskare som har utbildning och

1. International Student Initiative for Pluralism in Economics publicerade den 5 maj 2014 uppropet »An International Student Call for Pluralism in Economics«, se <http://www.isipe.net/open-letter/>. Bland de femtiotalet undertecknarna återfanns två svenska grupper, Lunds kritiska ekonomer och Handels Students for Sustainability i Göteborg. En annan form av kritisk diskussion återfinns också i mer populärt hållna ansatser, som exempelvis Katrine Kielos *Det enda könet* (2012).

2. »Paneldebatt: Vilka lärdomar bör den nationalekonomiska professionen dra av den ekonomiska krisen?« i *Ekonomisk Debatt* nr 3 2010, s. 70.

3. En inflytelserik uppsats (av många) som tidigt cirkulerade i vida kretsar var David C. Colander med flera, »The Financial Crisis and the Systemic Failure of Academic Economics«, publicerad artikel daterad 9 mars 2009, <http://papers.ssrn.com/abstract=1355882>.

kunskap om den ortodoxa ekonomins antaganden och sätt att praktisera ekonomisk analys, men som själva kommit till andra slutsatser i fråga om teori, metod och relevant empiri. Den heterodoxa kritiken kan sammanfattas i fem punkter.

Den första kritikpunkten är vad ekonomen Paul Romer benämnt *mathiness* – en överdriven tro bland världens mainstreamekonomer på att avancerad matematik är nödvändig för att framställa vetenskapliga argument.⁴

En andra kritikpunkt gäller den neoklassiska ekonomins orealistiska antaganden om mänskligt agerande. Beteendekonomen som Richard Thaler på universitetet i Chicago menar att mainstreamekonomin ignorerar den kunskap som finns om verkligt mänskligt beteende till förmån för mycket förenklade modeller där människor framför allt uppträder som rationella, nytto-maximerande individer. Den heterodoxa ekonomen och filosofen Tony Lawson har dragit denna kritik mycket längre och menar att bristen på vetenskaplig realism är en fundamental egenskap hos mittfåran och också det som skiljer den från heterodoxin.⁵

En tredje kritikpunkt är mer empiriskt specifik och gäller de neoklassiska ekonomernas bristande förståelse

av hur komplexa finansmarknader kan destabilisera både det finansiella systemet och i förlängningen den reala ekonomin. Inom den nationalekonomiska forskningen fanns före finanskrisen 2008 en mycket liten förståelse av att omfattande finansialisering och svällande finansmarknader skulle kunna innebära en destabiliserande faktor i sig själv – något som exempelvis den postkeynesianske ekonomen Hyman Minsky påpekat redan på 1980-talet.⁶

Den fjärde kritikpunkten rör nationalekonomins underlåtenhet att undersöka viktiga samhällsekonomiska frågor, vilket innebär att den ger oss få redskap för att förstå och hantera dem. Till dessa frågor hör exempelvis den växande globala ojämlikheten, miljöförstörelsen och klimatförändringarna.

En femte kritikpunkt handlar om hur vi ska förstå det ekonomiska vetandets förhållande till det som vi kallar nyliberalism eller den samhällspolitiska utvecklingen i stort. Vilken roll har den neoklassiska teorin egentligen spelat i den storskaliga omreglering mot marknadslösningar vi sett i västvärlden under flera decennier? Är nyliberalismen i själva verket tillämpad ekonomisk teori eller någonting annat? Och i vilket förhållande står den ekonomiska modellen av människan som *homo oeconomicus* till

4. Paul Romer, »Mathiness in the Theory of Economic Growth«, i *The American Economic Review* volym 105, nr 5 (2015), s. 89–93.

5. Se till exempel Tony Lawsons text i detta nummer.

6. Hyman Minsky, *Stabilizing an Unstable Economy* (1986).

homo politicus och vårt sätt att betrakta oss som människor i ett samhälle vilket i allt högre grad styrs av konkurrens, marknadsinteraktion och entreprenörsideal?

Dessa fem punkter kan sägas utgöra kärnan i den heterodoxa ekonomins kritik av ortodoxin. I rättvisans namn ska erkännas att huvudfårans ekonomer åtminstone delvis lyssnat till (och instämmer i) kritiken; empiriska studier har fått högre status och den rena matematiken har varit på tillbakagång under en längre tid. Det finns också ett ökande intresse för fördelnings- och inkomstfrågor. Sant är också att nationalekonomin är en av de vetenskaper som blir föremål för mest kritik och rent åtlöje från utomstående, vilket kan ses som en reaktion på dess höga status och dess till synes kärvännliga förhållande till marknadslösningarnas vinnare och förspråkare. Den överlägsna attityd som disciplinens utövare utstrålar fick en gång Keynes att uppmana akademiska ekonomer att vara lite mer som tandläkare – professionella och ödmjuka.⁷

I detta nummer vill vi undersöka dessa teman och frågor som kretsar kring det ekonomiska vetandet i dag. Vi menar att den nationalekonomiska vetenskapen och dess förhållande till andra samhällsvetenskaper och till politiken förtjänar en kritisk belysning. Det tycks också som om de heterodoxa ekonomerna är förvånansvärt få

just i Sverige. Varför är det så? Varför har vi i Sverige, som en gång hade en stark heterodox tradition, en så till synes svag heterodox debatt? Med detta nummer vill vi belysa debatten, klargöra kritiken och inspirera till en mer livlig kritisk eller heterodox ekonomisk diskussion.

Bakgrund – det ekonomiska vetandet i sammanhang

Den moderna nationalekonomins historia kan spåras tillbaka till det stora »brottet« omkring år 1870. Då ersattes den klassiska politiska ekonomins intellektuella ramverk, baserat på någon form av arbetsvärdelära och med fokus på fördelningskonflikter mellan samhällets klasser (jordägare, arbetare, och kapitalister), med den nya marginalnytteteorin. Resultatet av detta brott blev födelsen av vad som kommit att kallas en »neoklassisk« teori. Trots att den har förfinats och utvecklats mycket sedan dess har vissa grunddrag förblivit konstanta, till exempel utgångspunkten att människor agerar som rationella individer med givna preferenser. Utvecklingen av en renodlad nationalekonomisk disciplin har också skett parallellt med att ämnen som ekonomisk historia och sociologi kommit att separeras och bilda egna discipliner, en process som Dimitris Milonakis be-

7. John Maynard Keynes, »Economic Possibilities for our Grandchildren« [1930], i *Essays in Persuasion* (1963).

skriver i sin text i detta nummer. Sedan andra världskriget kännetecknas också den moderna nationalekonomin av en synnerligen hög grad av formalisering och en långtgående användning av matematiskt språk.

Disciplinen »nationalekonomi« är i dag unik bland samhällsvetenskaperna genom sin kombination av intern intellektuell konsensus och hög status som internationellt akademiskt fält. Kopplingarna till idétraditioner som den en gång världskända Stockholmskolan eller till andra samhällsvetenskaper är på sin höjd svaga. Den moderna nationalekonomin har alltid eftersträvat vetenskaplighet och exakthet och gör anspråk på att vara mer vetenskaplig än sina samhällsvetenskapliga systerdiscipliner. Den metodologiska enhetligheten – ansatsen att formulera vetenskapliga argument genom formaliserade modeller – är förstas en enorm vetenskaplig tillgång. Den innebär att disciplinens utövare kan tala samma språk överallt och att de är överens om viktiga fundamenta, vilket i sin tur gör det möjligt att snabbt specialisera sig på avancerade problem i stället för att träta om grundläggande frågor. På så vis uppvisar den neoklassiska nationalekonomin mer *paradigmatiska* egenskaper än någon annan samhällsvetenskap. Detta gör det samtidigt lättare att utesluta andra perspektiv. Ekonomiska

argument som inte kan formaliseras ägnas föga intresse.

Men även om den konventionella nationalekonomin i hög grad dominerar disciplinen, har det alltså alltid funnits en opposition av vad som i dag betecknas som heterodoxa ekonomer. En central sådan avvikande röst, då mot de klassiska ekonomerna, var förstas Karl Marx, som ingående diskuterade själva grundförutsättningarna för det ekonomiska tänkandet och motståndarnas teoretiska tillkortakommanden. En annan sådan centralgestalt är John Maynard Keynes, vars arv i dag är tudelat. Å ena sidan lade han grunden till den moderna makroekonomin, och en formaliserad version av hans teorier kom att sammanjämkas med den neoklassiska mikroteorin i vad Paul Samuelson, författare till en av efterkrigstidens mest lästa nationalekonomiska läroböcker, kom att kalla »den neoklassiska syntesen«.⁸ I den traditionen finner vi i dag exempelvis en »keynesian« som Paul Krugman. Men å andra sidan tog en mer radikal tradition i Keynes namn form genom bland andra Joan Robinson, en av Keynes närmsta medarbetare. Denna tradition har senare kommit att kallas »postkeynesianism«. Både den skolan och en ny våg av marxistiska ekonomer fick ett uppsving i samband med den nya vänsterns framväxt under 1960- och 1970-talen och lade därmed grunden

8. Paul Samuelson använder uttrycket från och med den tredje upplagan av *Economics* (1955).

till den moderna heterodoxa ekonomin. Tillsammans med andra idétraditioner som (gammal) institutionalism, ekologisk ekonomi och feministisk ekonomi kom dessa rörelser alltmer att intellektuellt och organisatoriskt närma sig varandra under de sista decennierna av 1900-talet. Den gemensamma samlingsbeteckningen »heterodox ekonomi« kom att användas allt oftare.⁹

Förhållandet mellan heterodoxa och ortodoxa ekonomer har ofta varit infekterat. Heterodoxa ekonomer berättar ofta om mer eller mindre öppna utrensningar, utstötningar, förtäckta kampanjer eller i bästa fall bara ömsesidigt ointresse.¹⁰ Å andra sidan tenderar konventionella nationalekonomer att avfärda kritiker som okunniga »matematikhatare« eller »antiekonomer«.¹¹ Eftersom den konventionella nationalekonomin betraktas som marknadsvänlig, medan de flesta heterodoxa traditioner ofta befinner sig någonstans till vänster politiskt, tycks det också vara svårt att upprätthålla en skarp gräns mellan fakta och värderingar, mellan teori och politik.

Men målet för heterodoxins kritik är inte att ersätta en ortodoxi med en annan. Kravet från de kritiska studentrörelserna och de heterodoxa ekonomerna är ökad teoretisk och metodologisk pluralism och en (ömsesidig) öppning mot varandra och mot andra samhällsvetenskaper.

Denna efterlysning av intellektuell pluralism ställer vi oss också bakom. Det handlar dock inte bara om att vidga de ekonomisk-teoretiska perspektiven, utan också om att klargöra de politiska och sociologiska aspekterna av nationalekonomin som vetenskap. En central utgångspunkt är att allt organiserat kunskapssökande tar sin början med in-socialisering i ett visst sätt att tänka och angripa problemen och en viss uppsättning teoretiska antaganden och verktyg. De ekonomiska kunskapsanspråken är därmed nära knutna till de intellektuella, institutionella och materiella förhållanden under vilka denna inskolning sker.

Att undersöka förutsättningarna för det ekonomiska vetandet är angeläget av ytterligare ett skäl. Om finanskrisen och dess efterspel har blottlagt allvarliga

9. För en historik över framväxten av den moderna heterodoxin i USA och Storbritannien, se Frederic S. Lee, *A History of Heterodox Economics. Challenging the Mainstream in the Twentieth Century* (2009).

10. Frederick Lee ger en lång rad exempel på hur detta kunde gå till, där förföljelserna var som alla värst under McCarthyismen. Som ett enskilt exempel kan nämnas Yann Girauds ingående beskrivning av de samordnade politiska påtryckningarna på nyssnämnda Paul Samuelson för att denne skulle göra ändringar i sin lärobok i politiskt önskvärd riktning, »Negotiating the »Middle-of-the-Road« Position. Paul Samuelson, MIT, and the Politics of Textbook Writing, 1945–55«, i *History of Political Economy* volym 46, supplement 1 (2014), s. 134–152.

11. Se exempelvis Don Ross, »Economic Theory, Anti-Economics, And Political Ideology«, i Uskali Mäki (red.), *Philosophy of Economics* (2012), s. 241–285.

brister hos den konventionella ekonomiska vetenskapen, så har den samtidigt blottlagt en stor brist hos dagens vänster. Överlag tycks det inte finnas mycket kunskap eller intresse om hur till exempel räntan sätts, hur multiplikatoreffekten ska beräknas, hur kapital bör definieras eller hur Europeiska centralbankens köp av statspapper påverkar arbetarna i Grekland och Tyskland på diametralt olika sätt. Även om vänstern hämtar sin drivkraft ur vetenskapen om hur centrala de materiella villkoren är för våra samhällen, och även om intresset för dessa frågor visserligen vuxit sedan finanskrisen, är den politiska vänstern ganska frånvarande i debatten om de konkreta ekonomiska praktikerna i dagens finansialiserade, globaliserade och digitaliserade värld. Detta är troligen åtminstone delvis en följd av vänsterns glidning bort från ekonomiska teman under andra hälften av 1900-talet. Det är vår uppfattning att vänstern måste gå i närkamp med de praktiska ekonomiska utvecklingstendenser som strukturerar våra samhällen i dag. Den politiska vänstern måste helt enkelt stärka sin förmåga att kritiskt analysera (praktiska) ekonomiska frågor.

Numrets texter

Med detta nummer vill vi bidra till den svenska politisk-ekonomiska debatten genom att introducera ett antal teman och författarskap som är internationellt centrala. Numret är indelat i fyra avsnitt, som vart och ett diskuterar en aspekt av det övergripande temat. De

enskilda texterna introducerar vi här bara mycket kort. För en längre diskussion och kontextualisering hänvisar vi till varje avsnitts inledningstexter.

Numrets första avsnitt handlar om den konventionella nationalekonomin ur ett historiskt och vetenskapssociologiskt perspektiv. Frågorna som står i centrum är hur den moderna nationalekonomin historiskt växte fram i förhållande till de andra samhällsvetenskaperna, hur den kom att bli vad den är i dag samt hur produktionen och reproduktionen av de neoklassiska ekonomernas institutionellt överlägsna ställning ser ut.

Dimitris Milonakis utgår i numrets första text från nationalekonomins till synes obekymrade förhållande till den globala finanskrisen, vilken tycktes motbevisa mycket av det som den konventionella teorin stått för. Genom en historisk exposé tecknar han en bild av hur disciplinen tagit form under mer än ett århundrade för att sedan argumentera för en vidgad samhällsvetenskaplig politisk ekonomi.

Marion Fourcade och hennes kollegor tar ett sociologiskt grepp på nationalekonomin som disciplin och visar med empiriska data hur den samtida nationalekonomin i USA är mer avskärmad, mer hierarkiskt organiserad och mer mansdominerad än andra samhällsvetenskaper. Nationalekonomer är överlag också mer välbetalda och deras kunskap mer efterfrågad, då många betraktar den som mer rigorös och vetenskaplig än annan samhällsvetenskaplig

kunskap. Detta sociala och materiella övertag står också i samband med det starka självförtroende som disciplinens utövare uppvisar, vilket samtidigt möjliggör en epistemologisk självtillräcklighet.

I det andra avsnittet publicerar vi ett antal texter som diskuterar kritiken av och alternativen till den neoklassiska ekonomin. Ambitionen är inte att redogöra för alla alternativa perspektiv (vilket alltså skulle kunna innebära marxistisk, feministisk, ekologisk, institutionell och många andra teoretiska riktningar). I stället är det den gemensamma kritiken mot mittfåran som står i centrum. Ett tema som löper genom flera av avsnittets texter är en kritik grundad i en vetenskaplig realism, det vill säga en kritik mot det sätt på vilket mer eller mindre abstrakt modellering baserad på orealistiska antaganden fungerar som fundament i utövandet av den konventionella nationalekonomin.

I en första text introducerar Lars Pålsson Syll den heterodoxa kritiken just som en realistisk kritik av hur vissa metoder och (matematiskt-deduktivistiska) modeller tas som givna utgångspunkt och vetenskapligt krav för all ekonomisk analys. Texten är samtidigt en introduktion till den brittiske heterodoxa ekonomen och filosofen Tony Lawson.

Den text vi publicerar av Tony Lawson, här för första gången i svensk översättning, undersöker begreppet heterodox ekonomi och argumenterar för att den gemensamma nämnaren hos

de olika traditioner som samlas under detta begrepp är deras metodologiska och ontologiska kritik av mittfåran. Deras kritik, menar han, riktar in sig på ortodoxins övertygelse om att ekonomiska fenomen alltid måste undersökas med matematiskt-deduktivistiska metoder. Lawson hävdar att denna metodologi förutsätter en viss typ av social ontologi som antar ett slutet system av atomistiska individer. Det är också här, i ortodoxins orimliga ontologi, som dess största svaghet som ekonomisk vetenskap ligger.

Josef Taalbi jämför i sin text hur marxismen, keynesianismen och en ekonomi byggd på Schumpeters läror (vilka alla kan sägas tillhöra den heterodoxa familjen) låtit sig inspireras av varandra, men också skiljer sig från varandra på viktiga sätt. De tre traditionerna har på många sätt sinsemellan olika syn på till exempel social konflikt och på relationen mellan investeringar och vinstnivåer. Men samtidigt har de en gemensam heterodox utgångspunkt på så vis att de alla utgår från reella ekonomiska processer i historisk tid.

Erik Bengtsson gör en liknande övning som Marion Fourcade och hennes kollegor, men fokuserar på de heterodoxa ekonomernas ekonomiska och sociala förutsättningar att verka vetenskapligt. Han diskuterar de materiella villkor under vilka heterodoxa ekonomer lever och verkar sedan 1960-talet och visar hur de i flera fall fört en tillvaro i motvind eller ett slags intellektuell exil. Bengtsson menar dock

trots allt att det ingalunda är omöjligt att göra karriär som heterodox ekonom, och att det intellektuella fältet är något mer öppet än vad de största skeptikerna hävdar.

Sist i avsnittet publiceras en text av Julie A. Nelson, en av de främsta företrädarna för feministisk ekonomi. Här analyserar hon den neoklassiska ekonomins underliggande genusmetaforer och visar på hur central en könskodad symbolik varit i det nationalekonomiska vetenskapliga språket. Nelson försöker att definiera en framkomstväg bortom maskulin och feminin kodning (där manligt kodade vetenskapliga egenskaper överlappar med positiva värden och kvinnligt kodade vetenskapliga egenskaper med negativa värden). Nelson föreslår ett slags vetenskaplig syntes, där både manligt och kvinnligt positivt kodade vetenskapsformer får plats.

Numrets tredje avsnitt rymmer en diskussion om nyliberalismen och hur vi egentligen ska förstå dess förhållande till den neoklassiska nationalekonomin. Den första texten av den amerikanske nationalekonomen och idéhistorikern Philip Mirowski följer vad han kallar ett nyliberalt »tankekollektiv« genom historien, framför allt genom dess kopplingar till det internationella Mont Pelerin-sällskapet, som grundades av Friedrich Hayek för att förnya liberalismen efter andra världskriget. Mirowski menar att många inom vänstern missförstått vad nyliberalism egentligen är och poängterar att nyliberalism och neoklassisk ekonomisk teori är två olika

skolbildningar. Nyliberalismen handlar inte alls om att »dränka staten i ett badkar«, utan i stället om att omdefiniera dess uppgift till att konstruera och skydda marknader mot klåfingriga politikernas ingripanden. Om den neoklassiska nationalekonomin är antistatlig i den bemärkelsen att marknaden anses vara ekonomins centrala aktör, är nyliberalismen antidemokratisk i den bemärkelsen att det är demokratin, inte staten, som ska strypas.

Den andra texten, skriven av den amerikanske filosofen Jason Read, diskuterar nyliberalism och neoklassisk nationalekonomi med utgångspunkt i Michel Foucaults föreläsningar om biopolitikens födelse. Read argumenterar för att de neoklassiska ekonomiska idéerna är politiskt inflytelserika framför allt genom det sätt på vilket de formar oss till subjekt. Nyliberalismen kan förstås som den epok då vi slutligen nått fram till vad Marx kallade den reella underordningen under kapitalet, då även själva människan kommit att betrakta sig som *humankapital*.

I det fjärde avsnittet går vi närmare in på frågan hur det nationalekonomiska vetandet påverkar politiken på ett praktiskt politiskt plan. Här presenterar vi först en text av Dan Hirschman och Elizabeth Propp Berman, som undersöker hur och under vilka villkor ekonomerna och den ekonomiska teorin omsätts i politisk makt. Författarna syntetiserar tre stora forskningsfält och föreslår tre huvudvägar genom vilka nationalekonomen får makt: direkt genom

professionell auktoritet och centrala institutionella ställningar, indirekt genom kognitiv infrastruktur, vilket innebär att nationalekonomins vetenskapliga stil formar allmänhetens och beslutsfattarens sätt att tänka i ekonomiska frågor. På detta sätt kan vi förstå den ekonomiska vetenskapen inte främst som en *representation* av en given verklighet, utan som *performativ*. Den ekonomiska teorin beskriver med andra ord inte marknader eller människor så som de faktiskt fungerar, utan bidrar till att skapa marknader och människor efter sina teoretiska modeller.¹²

Sist i numret har vi en intervju utförd av journalisten Daniel Mathisen, som frågar tre nationalekonomer som innehar maktposter inom arbetarrörelsen och i samhället (i LO och regeringskansliet) hur de ser på de idéer som förs fram i numret. Intervjun kan ses som ett slags »verklighetstest« av huruvida debatten om nationalekonomins makt och utformning verkligen har praktisk-politisk relevans. De intervjuade medger att (den neoklassiska) ekonomin har makt att påverka hur vi uppfattar och diskute-

rar lösningar på politiska problem, men framhåller att ekonomerna trots allt bara är en av flera intresse- eller expertgrupperingar i samhället som strävar efter att påverka den politiska praktiken. I slutändan är det inte ekonomisk expertis som sådan, utan mer allmänna maktförhållanden, som påverkar hur vi tänker oss *det ekonomiska*.

Med detta nummer hoppas vi väcka liv i diskussioner om det ekonomiska vetandets och kunskapsproduktionens villkor i dag. Vi behöver en mer aktiv alternativ ekonomisk debatt i Sverige, och vänstern bör komma över sin beröringsskräck inför nationalekonomisk vetenskap och analys. En sådan debatt behöver också inspireras av ett brett samhällsvetenskapligt samtal, och vi instämmer därför helhjärtat i kravet på teoretisk, metodologisk och disciplinär pluralism. En sådan pluralism är inte ett led i att underminera det ekonomiska tänkandets kvalitetsanspråk, utan skulle bidra till att göra vårt ekonomiska vetande bredare, livskraftigare och relevantare för att förstå världen av i dag.

12. För ett par centrala verk inom denna skola, se Michel Callon, *The Laws of the Markets* (1998), och samlingsvolymen i redaktion av Donald MacKenzie, Fabian Muniesa och Lucia Siu, *Do Economists Make Markets? On the Performativity of Economics* (2007).